

БӨЛІМ: БАЛАБАҚША

Ойын арқылы оқыту: мектепке дейінгі жастағы балаларды дамыту тәсілдері

ЖАРИЯЛАНДЫ
24.02.2026

ТІРЕК СӨЗДЕР
bilimger, әлеуметтік дағды, бағалау, дамытушы орта, дидактикалық ойын, инклюзивті практика, мектепке дейінгі тәрбие, ойын технологиясы, тіл дамыту

СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/187403/>

Досқараева Кенжекул Суйерхановна

«Нұрдана» балабақшасы

Тәрбиеші

АННОТАЦИЯ

Бұл мақалада мектепке дейінгі ұйымдарда ойынды оқыту құралы ретінде қолданудың ғылыми негіздері талданады. Ойын баланың тілін, қимыл үйлесімін, эмоциялық тұрақтылығын және әлеуметтік өзара әрекетін қатар дамытады. Тәрбиеші ойын ортасын жоспарлап, ережені жеңіл түсіндіріп, бақылау мен кері байланысты жүйелесе, нәтиже өлшенеді. Материалда дидактикалық, сюжеттік-рөлдік, қимылды және құрастыру ойындарын ұйымдастырудың тиімді тәсілдері, бағалау өлшемдері, қауіпсіздік және инклюзия талаптары қысқа тәжірибелік мысалдармен ұсынылады.

Кілт сөздер: ойын технологиясы, мектепке дейінгі тәрбие, дамытушы орта, дидактикалық ойын, әлеуметтік дағды, тіл дамыту, бағалау, инклюзивті практика.

Кіріспе: Мектепке дейінгі кезеңде бала әлемді әрекет арқылы таниды, сол әрекеттің өзегі – ойын. Ойынға негізделген оқыту қызығушылықты сақтайды және жаңа ұғымды күнделікті ұйымдастырылған іс-әрекетте жиі тәжірибемен байланыстырады. Мемлекеттік стандартта даму салаларының бірлікте ілгерілеуі көзделеді, сондықтан тәрбиеші ойындық тапсырманы тіл, таным, шығармашылық және денсаулық мақсаттарымен ұштастыруы керек. Мақаланың мақсаты – балабақшада ойынды жоспарлау, жүргізу және нәтижесін бағалау бойынша қолданбалы тәсілдерді ұсыну.

ОЙЫНДЫҚ ОРТАНЫ ЖОБАЛАУ ЖӘНЕ МОТИВАЦИЯНЫ КҮШЕЙТУ

Баланың ойынға еркін кірісуі үшін кеңістік анық, қауіпсіз әрі өзгермелі болуы қажет. Топ бөлмесінде «сюжет бұрыштары» тұрақты тұрады, бірақ мазмұны апта сайын жаңарады. Үй, дүкен, емхана секілді рөлдік аймақтарда нақты заттың орнына модель, сурет, белгілер қолданылса, қиял кеңейеді. Материалдарды ашық сөреге қойып, балаға таңдауға мүмкіндік беру маңызды. Тәрбиеші ойын басталғанда қысқа «оқиға түрткісін» береді: хат келді, қонақ келді, тапсырма табылды. Мұндай түрткі балаларды бірден ортақ мақсатқа жинайды әрі тыныштандырады.

Ортаны жоспарлауда сезім мүшелерін белсендіретін материалдар да керек. Құм, су, табиғи тастар, маталар, бояулар зерттеуді күшейтеді. Сандық құрал қолданылса, ол ойынның орнын баспайды, тек тапсырманы түсіндіреді. Мотивация үшін марапаттан гөрі мағыналы нәтиже маңызды: құрған қалада серуен жасау, дайын мәзірмен «кафе» ашу, ертегіні сахналау. Әр ойын соңында балалар бір сөйлеммен әсерін айтады, тәрбиеші келесі қадамды белгілейді.

ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАР АРҚЫЛЫ ТАНЫМ МЕН ТІЛ ДАМУЫ

Дидактикалық ойын нақты оқу міндетін жеңіл формада береді, сондықтан ереже қысқа және қайталанбалы болғаны дұрыс. Сан, пішін, кеңістік ұғымдарын бекіту үшін «таңда да орналастыр» үлгісі тиімді: бала карточканы алып, сәйкес ұяшыққа қояды, кейін себебін айтады. Сөйлеуді дамытуда «сипатта-тап» ойыны пайдалы, мұнда бала заттың белгісін айтып, құрдасы табады. Тәрбиеші жаңа сөздерді тақтаға емес, ойын материалында көрсетеді: белгі жапсырма, суретті сөздік, пиктограмма. Бұл әдіс жаңа ұғымды ұзақ сақтауға және еске түсіруге көмектеседі.

Тілді дамытудың тағы бір жолы – диалогке құрылған қысқа оқиғалар. Балаларға сұрақ қою, жауап тыңдау және пікірді дәлелдеу үйретіледі. Сұрақтар реті қолданылады: «Не?», «Қандай?», «Неге?», «Қалай өзгерді?». Әр сұрақ баланы толық сөйлем құрауға және ойын нақтылауға итермелейді. Қателікті түзету жұмсақ жасалады: тәрбиеші дұрыс нұсқаны қайталап, баланың ойын тоқтатпайды. Ойын барысы бақылау парағымен тіркелсе, әр баланың ілгерілеуі айқын көрінеді.

Дыбыстық мәдениетті қалыптастыруда ойындық жаттығу тиімді нәтиже береді. Мысалы, бала берілген дыбыстан басталатын суреттерді жинап, олардан шағын әңгіме құрайды. Қуыршақ театры арқылы диалог үлгілері көрсетіледі, кейін балалар өздері қайталайды. Әңгімелеу кезінде байланыстырғыш сөздерді қолдануға үйретіледі: алдымен, кейін, соңында. Тәрбиеші уақытты шектеп, әр балаға сөйлеуге мүмкіндік

береді. Осы жұмыс топ ішінде тыңдау дағдысын нығайтады және сөздік қорды байытады.

Қимылды және ұлттық ойындармен денсаулық пен әлеуметтік дағдыны бекіту

Қимылды ойындарда басты мақсат – қозғалыс сапасын және өзін-өзі реттеуді дамыту. Ереже анық болса, бала қауіпсіздік талаптарын өздігінен сақтай бастайды. Жүгіру, секіру, тепе-теңдік жаттығулары «эстафета», «кедергіден өту», «нысанаға дәлдеу» түрінде беріледі. Ұлттық ойындарда бірлік, әділдік, кезек күту, серіктесті қолдау сияқты құндылықтар табиғи қалыптасады. Тәрбиеші ойынға дейін жылыту жаттығуын өткізіп, соңында тыныс пен созылуды қосады.

Топтағы балалардың мүмкіндігі әрқелкі болғандықтан, тапсырма бірнеше деңгейде беріледі. Бір бала қашықтығын қысқартады, екіншісі уақытын ұзартады, үшіншісі жұппен орындайды. Қатысу деңгейі әртүрлі балалар үшін міндетті және таңдау әрекеті қатар ұсынылады: біреуі жалауша ұстайды, біреуі есептейді, біреуі қимыл орындайды. Осылайша әр бала ортақ нәтижеге үлес қосады және өзін қажет сезінеді. Қақтығыс туған кезде тәрбиеші төреші болмайды, келісім ережесін еске салады және балаларға шешім ұсындыртады. Бұл тәжірибе әлеуметтік интеллектіні арттырады және өзара құрметті күшейтеді.

СЮЖЕТТІК-РӨЛДІК ЖӘНЕ ҚҰРАСТЫРУ ОЙЫНДАРЫ АРҚЫЛЫ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚТЫ ДАМУ

Сюжеттік-рөлдік ойын баланың қиялын ғана емес, жоспарлау қабілетін де өсіреді. Ойынға кіріспес бұрын балалар қысқа «жоспар картасын» жасайды: кім, қайда, не істейді. Карта суретпен немесе белгімен беріледі, сондықтан бәрі түсінеді. Рөлдерді бөлу кезінде тәрбиеші «айналмалы кезек» принципін енгізеді, әр бала әр рөлді байқап көреді.

Құрастыру ойындары ұсақ моториканы, кеңістік елестетуін және инженерлік ойлауын дамытады. Кубик, конструктор, табиғи материал, қайта өңделетін қораптар қолданылса, жобалар әрқилы шығады. Тәрбиеші үлгі көрсетуді шектеп, «қандай көпір берік болады?» сияқты мәселе қояды. Балалар сынап көреді, құлатады, қайта құрады, сол арқылы себеп-салдар байланысын ұғады. Ойын соңында көрме жасалып, әр бала өз құрылысын таныстырады. Таныстыру кезінде үш тірек сұрақ беріледі: «Не салдың?», «Қалай жасдың?», «Келесіде нені өзгертесің?». Осы үш сұрақ рефлексияны жүйелейді және келесі жоспарды айқындайды.

БАҒАЛАУ, ИНКЛЮЗИЯ ЖӘНЕ АТА-АНАМЕН СЕРІКТЕСТІК

Ойын арқылы оқытудың нәтижесі жоспарлы бағаланбаса, ол жай көңіл көтеруге

айналады. Тәрбиеші мақсатты төрт салаға бөледі: тіл, таным, денсаулық, әлеуметтік-эмоциялық даму. Әр сала үшін 2-3 өлшем таңдалады, мысалы, «сұраққа толық жауап береді» немесе «ереже сақтайды». Бақылау қысқа белгілеумен жүргізіледі және аптасына бір рет талданады. Нәтижені балаға түсінікті ету үшін жетістік картасы қолданылады, онда белгі мен сурет басым болады.

Бағалауды күшейту үшін тәрбиеші қысқа фотофиксация жасай алады. Фото тек ішкі портфолиоға сақталады және сыртқа таратылмайды. Жұмыс үлгілерімен бірге ол баланың ойлау жолын көрсетеді. Апта соңында педагог қорытынды жазбай, үш нақты дәлелді ғана таңдайды. Осы дәлелдер келесі аптадағы ойын міндетін нақтылауға көмектеседі және ата-анаға түсіндіруге негіз болады.

Инклюзияда ойын материалын бейімдеу шешуші рөл атқарады: ірі бөлшек, тактильді карточка, дыбыстық белгі, көрнекі уақыт таймері қолданылады. Қиындық деңгейі сатылы беріледі, сондықтан бала сәтсіздік сезінбейді. Ата-анамен жұмыс үшін «үйдегі бір ойын» қағидасы ұсынылады: аптасына бір қарапайым ойын түсіндіріліп, отбасыда қайталаынады. Кері байланыс жазба емес, фото немесе қысқа әңгіме түрінде қабылданады. Баланың дерегі жарияланбайды, топтық чатта ата-ана келісімі сақталады. Мұндай серіктестік баланың дамуын бір арнаға бағыттайды және үйренуді жалғайды.

Қорытынды: Ойын – мектепке дейінгі тәрбиенің табиғи тілі, сондықтан ол оқу міндетін жеткізудің сенімді жолы. Дамытушы орта, нақты ереже, бақылау және рефлексия бірігіп, ойынның педагогикалық құнын арттырады. Дидактикалық, қимылды, ұлттық, рөлдік және құрастыру ойындары бірін-бірі толықтырып, баланың жан-жақты дамуына қызмет етеді. Бағалау өлшемдері мен инклюзивті бейімдеу енгізілсе, әр баланың жетістігі көрінеді. Ата-анамен серіктестік ойын тәжірибесін күнделікті өмірге көшіреді, әсер қалыптарады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. **Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі.** Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. — Балаларды ерте дамыту институтының ресми беті.
https://irrd.kz/page/read/Gosudarstvennyj_obcsheobyazatelnyj_standart_doshkolnogo_vospitaniya_i_obucheniya_20240422123312.html?lang=kz
2. **Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрі (А. Аймағамбетов).** Мектепке дейінгі, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру, мамандандырылған, арнаулы білім, жетім балалар мен ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларға арналған білім беру ұйымдарында, балаларға және ересектерге қосымша білім беру ұйымдарының үлгілік қағидаларын бекіту туралы (2022 жылғы 31 тамыздағы №385 бұйрық).

https://special-edu.kz/EDU_LFSI/ByLaws/kz/%D0%91%D1%96%D0%BB%D1%96%D0%BC%20%D0%B1%D0%B5%D1%80%D1%83%20%D2%B1%D0%B9%D1%8B%D0%BC%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%8B%D0%BD%D1%8B%D2%A3%20%D2%AF%D0%BB%D0%B3%D1%96%D0%BB%D1%96%D0%BA%20%D2%9B%D0%B0%D2%93%D0%B8%D0%B4%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D1%80%D1%8B.pdf

3. **Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі; «Мектепке дейінгі балалық шақ» республикалық орталығы.** Мектеп жасына дейінгі балалардың біліктері мен дағдыларының дамуына мониторинг ұйымдастыру мен жүргізудің әдістемелік ұсынымдары. — Нұр-Сұлтан, 2020.
<https://umckrg.gov.kz/files/loader/1615793310450.pdf>
4. **Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі; Балаларды ерте дамыту институты.** Түрлі жас топтарында ойындарды ұйымдастыру және басшылық ету әдістемесі бойынша әдістемелік ұсынымдар. — Астана, 2022.
<https://sad3rud.edu.kz/images-new/it19/6/3.pdf>
5. **Изат Меруерт Мағауияқызы.** Мектеп жасына дейінгі ересек топ балаларының дамытушы ойындар арқылы зияткерлік дағдыларын дамыту (PhD диссертация). — Алматы, 2025. <https://abaiuniversity.edu.kz/docs/docs/2025/izat/2.pdf>
6. **Маңкеш А.Е., Ауезова А.А.** Мектепке дейінгі ұйымдарда конструктивті ойындарды қолданудың теориялық негізі. — Вестник Карагандинского университета. Серия «Педагогика», 2022.
<https://pedagogy-vestnik.buketov.edu.kz/pedagogy-vestnik/article/download/214/193/386>
7. **Қарағанды облысында білім беруді дамытудың оқу-әдістемелік орталығы.** Мектепке дейінгі білім берудегі ақпараттық технологиялар. — Қарағанды, 2023. <https://umckrg.gov.kz/files/loader/1679742474258.pdf>
8. **Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрі.** Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарын бекіту туралы (2018 жылғы 31 қазандағы №604 бұйрық; Adilet базасында).
<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1800017669>

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 Bilimger.kz Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.